

ТИЛНИНГ ЛЕКСИК-СЕМАНТИК ТИЗИМИ,
ҚИЁСИЙ ТИПОЛОГИК ИЗЛАНИШЛАР
ВА АДАБИЁТШУНОСЛИК
МУАММОЛАРИ

МАТЕРИАЛЛАР
ТҮПЛАМИ
XII

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА
МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

БУХОРО ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

**ТИЛНИНГ ЛЕКСИК-СЕМАНТИК ТИЗИМИ,
ҚИЁСИЙ ТИПОЛОГИК ИЗЛАНИШЛАР ВА
АДАБИЁТШУНОСЛИК МУАММОЛАРИ
МАТЕРИАЛЛАР ТҮПЛАМИ**

XII

**Бухоро
"Дурдона" нашриёти
2021**

**INGLIZ VA O`ZBEK TILLARIDA OTLARGA QO`SHILADIGAN
KO`PLIK QO`SHIMCHASINING QO`LLANILISHI**
*Buxoro Davlat Universiteti Xorijiy tillar fakulteti Ingliz tilshunosligi
kafedrasи o'qituvchisi
Yadgarova Zebiniso Tolibovna
11.Iing-20 guruh talabasi
Hamroyeva Shahnoza Shuhrat qizi*

Ma`lumki, ingliz va o`zbek tilidagi ot so`z turkumi o`z ichida bir nechta kategoriya bo`linadi: sanaladigan va sanalmaydigan otlar (countable and uncountable nouns), birlik va ko`plik otlar (singular and plural nouns), atoqli va turdosh otlar (common and proper nouns), qo`shma otlar (compound nouns), mavhum otlar (abstract nouns) va jamlovchi otlar (collective nouns).

Biz zamonaviy ingliz tilida sanaladigan va sanalmaydigan otlar (countable and uncountable nouns)ning gaplarda ishlatalishi, ularga -s, -es ko`plik affaksi, ko`plikda asoslarning o`zgarishi, asosdan anglashilgan ko`plik qo`shma otlardan ko`plik hosil qilish va a lot of, lots of sintaktik birligining qo`shilishi hamda ularning o`zbek tilidagi tahlillari haqida badiiy adabiyotlardan misollar yig`dik. Tahlil natijalari quyidagilarni ko`rsatadi.

Ingliz tilida odatda otlarni ko`plikka aylantirganda ularga ko`plik hosil qiluvchi -s, -es qo`shimchalari qo`shiladi va bu sodda usul bilan yasalgan ko`plik ot hisoblanadi. Misol uchun: a pen – two pens (pen+s), a shoe – shoes, a tree – five trees...

-s qo`shimchasi jarangsiz undoshlardan keyin qo`shilganda [s] deb, jarangli undoshlardan keyin kelganda esa [z] deb talaffuz qilinadi.

A map – maps a hand- hands a bag - bags

A cat – cats a car- cars a table – tables

Agarda ot -o,-s,-ss,-sh,-ch,-z,-x,-i,-u,-v,-th harflari bilan tugaganda, otlarning ko`plik shakli -es qo`shimchasi orqali yasaladi.

One potato-potatoes, watch-watches, dish-dishes, box-boxes, class-classes..

-se,-ce,-ze,-ge birikmalari bilan yakunlangan otlarga qo`shilgan -s qo`shimchasi talaffuzda [iz] bo`ladi. Masalan:

horse-horses, place-places, prize-prizes, cage-cages

-o harfi bilan tugagan otlarga -es qo`shimchasi qo`shiladi deb aytgandik (tomato-tomatoes, hero-heroes, cargo-cargoes), ammo istisno holati

mavjud, ya`ni chet tillardan o`zlashgan -o bilan tugaydigan so`zlarning ko`plik soni -s qo`shish orqali shakllantiriladi:

Video-videos	kangaroo-kangaroos	ghetto-ghettos
Hippo-hippos	photo-photos	memo-memos
Zoo-zoos	bamboo-bamboos	tobacco-tobaccos

Eslatma sifatida aytish kerakki, quyidagi otlarning ko`plik formasi ixtiyoriy ravishda ham -s ham -es qo`shish orqali yasaladi:

Momento-momentos/momentoes

Mosquito-mosquitos/mosquitoes

Tornado-tornados/tornadoes

Volcano-volcanos/volcanoes

Zero-zeros/zeroes

Agar ot oxiri (-f,-fe) bilan tugasa, unda -f/-fe -v ga aylanib -es qo`shiladi:

Half-halves, calf-calves, leaf-leaves, wolf-wolves, thief-thieves

Istisno: garchand quyidagi otlarning oxiri -f,-fe harflari bialn tugasada, ularning ko`plik shakli yoki -ves, yoki -s qo`shish orqali yasaladi.

Scarf-scarves/scarfs dwarf-dwarves/dwarfs

Hoof-hooves/hoofs wharf-wharves/wharfs

Quyidagi otlarning ko`plik shakli ot o`zagining o`zgarishi orqali hosil qilinadi:

Man-men, woman-women, person-people, child-children, mouse-mice, tooth-teeth, foot-feet, data-datum, memoranda-memorandum, basis-bases, ox-oxen, erratum-errata, criterion -criteria, formula-formulae, bacterium-bacteria, chick-chicken va boshqalar.

Collective nouns(jamlovchi otlar)da asosdan ko`plik ma`nosi anglashilib turadi.Masalan: the police- politsiya jamoasi ichida bir nechta politsiya xodimlari xizmat qilishadi, army-armiya, family-oila, government, staff, generation, association, department, community, band, population, council va boshqalar.

Chiziqcha bilan ajratib yoziladigan qo`shma otlarning asosiy ma`no beruvchi qismi ko`plikda kela oladi.

Custom-house – custom-houses

Passer-by -- passers-by

Mother-in-law – mothers-in-laws

Man-in-war – men-in-wars

Qo`shib yoziladigan qo`shma otlarning ikkinchi so`ziga ko`plik qo`shimchasi qo`shiladi.

Schoolboy-schoolboys

Housewife-housewives

Ingliz tilida moddiy va mavhum otlar sanalmaydi. Ya`ni, masalan: knowledge, oil, milk, money, bread, economics, work, air, advertising va boshqalar. Ularga odatda ko`plik qo`shimchasi qo`shilmaydi. Ammo istisno holatlarda:

- moddalardan yasalgan buyumni ifodalab kelganda sanaladigan ot kategoriyasiga o`tib ko`plik qo`shimchasini qabul qiladi:

Two bricks and broken pieces of bottle suddenly emerged in the light of our lamps.;

- moddaning har xil navini va turini ifodalaganda ko`plik qo`shimchasini qabul qila oladi:

He prefers Caucasian wines to Crimean wines.:

- Ba`zida mavhum otlar konkretlashib keladi va sanaladigan otga almashib ko`plik affikslarini qabul qiladi:

The speeches of Mr.Dupin are always interesting.

Xuddi ingliz tilidagidek, o`zbek tilida ham otlarning ko`plik shakllarini hosil qilish ularga -lar lug`aviy shakl yasovchi qo`shimchasi yordamida, asosdan anglashilgan ko`plik yoki so`zlar takrori orqali yasaladi. Bu usullar grammatik ko`plikni hosil qiladi. Masalan:

kitob – kitoblar, uy- uylar, sovg`a –sovg`alar va h.z.

Bundan tashqari so`zlarni juftlash orqali ham ko`plik ma`nosini anglanishi mumkin: to`da-to`da, uyum-uyum, qat-qat, yum-yum va boshqalar.

Kumushbibi ichini o`rtayotgan hasratlardan bekinib yum-yum yig`lardi. (ushbu gapda yum-yum so`zi ko`p yig`laganini bildiryapti ya`ni mantiqiy ko`plik anglashilyapti)

Sintaktik yo`l bilan ya`ni bunda ko`plik ma`nosi otlardan oldin birdan yuqori bo`lgan sanoq sonlarni va daraja-miqdor ravishlarini keltirish bilan hosil qilinadi: ko`p kitob, bir nechta kitob, bir talay kitob, beshta kitob.

Semantik ko`plik – hech qanday qo`shimchalarsiz ma`no ichida ko`plikning mavjudligidir(ingliz tilidagi Collective nouns). Masalan: xalq, armiya, poda, jamoa, guruh, olomon, aholi kabi so`zlar.

O`zbek tilida mavhum va sanalmaydigan otlar tub yoki -inch,-ot,-lik va boshqa qo`shimchalar yordamida yasalgan bo`lishi mumkin: zavq, bilim, sog`lik, sog`inch, sevinch, kamolot, yaxshilik, yomonlik va h.k. Ularga qo`shiladigan – lar ko`plik qo`shimchasi ko`plik hosil qilish uchun emas, balki ma`no kuchaytirish,tasviriylit ,ifodalilik uchun xizmat qiladi.

Sizlarga qarab zavqlarim toshib ketdi.

Tumanimiz markazida yog`lar ishlab chiqarilmoqda.

Boshlarim og`rib ketdi (aslida insonda bitta bosh mavjud –lar qo`shimchasi ma`no kuchaytiriyapti).

A lot of , lots of sintaktik birliklari esa noaniq miqdorni ko`rsatib kelib, ham sanaladigan, ham sanalmaydigan otlar oldidan ishlatalib ularga ko`plik ma`nosini qo`shadi.

There'd been a lot of blocks science, but they hadn't lasted ,she was growing out of Horrible Hackhey and it's young man. (J.Fowles, Daniel Martin,299)

"You know what I mean" ,she said, finally as if there were lots of information which she held in reserve – which she did not need to tell. (T.Dreiser, Sister Carrie, 188)

Foydalaniylgan adabiyotlar:

1. M.G'apporov, R.Qosimova "Ingliz tili grammatikasi". Turon-Iqbol. Toshkent 2015.
 2. Edgar Allan Poe "Tales of mystery and imagination". Penguin books Ltd. 2001.
 3. Nargiza Erkaboyeva "O'zbek tilidan ma'ruzalar to'plami". Lesson Press. Toshkent 2017.
 4. Valentina Skulte "Bolalar uchun ingliz tili". Art Flex. Toshkent 2013
-

МУНДАРИЖА

Rasulov Z.I. Why Study Linguistics for Language Teachers?	3
<u>Rasulov Z.I., M.M. Sharipov.</u> THE EFFECT OF THE MORPHOLOGICAL LEVEL OF ECONOMY ON LANGUAGE CHANGES	6
Gadoyeva M.I. PHRASEOLOGICAL UNITS.....	9
Gadoyeva M.I., Karimova F.I. INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA INSON TANA A'ZOLARI ISHTIROK ETGAN FRAZEOLOGIZMLARNING PRAGMATIK TAHLILI.....	11
Gadoyeva M.I., Mehmonova Yulduz. INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA NOANIQLIK MA`NOSINING SIFATLAR ORQALI IFODALANISHI	15
Gadoyeva M.I., Narzullaeva F.O., Tuymurodova R. ANALYSIS OF BODY PART IDIOMS IN IN THE SYSTEM OF NON-RELATED LANGUAGES..	18
Kobilova N.S. GENERAL NOTION OF THE PROBLEM OF VOICE IN ENGLISH GRAMMAR	21
M.I.Gadoyeva, Obloqulov Sh. INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA NOANIQLIK MA`NOSINING YUKLAMALAR ORQALI IFODALANISHI	25
Ruziev Y.B., Aslonova N.M. MAJOR DIFFERENCES BETWEEN ENGLISH AND GERMAN GRAMMAR	27
Rahmatova M.M., Ismailova S.N. XXI ASR AMERIKA SHOIRALARINING SHE'RLARIDA IJTIMOIY HAYOTNING GAVDALANISHI.....	31
Сайдова М.Р., Эргашева Д.К. ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ТЕКСТОВ ПЕСЕН НА ЗАНЯТИЯХ РУССКОГО ЯЗЫКА В НАЦИОНАЛЬНЫХ ГРУППАХ.....	35
Шукурова М.А. ПРОБЛЕМАТИКА ТЕРМИНОЛОГИИ В СОВРЕМЕННОМ ЯЗЫКОЗНАНИИ	38
Шукурова М.А. СОЦИОЛИНГВИСТИЧЕСКИЕ ПРЕДПОСЫЛКИ ФОРМИРОВАНИЯ И СИСТЕМАТИЗАЦИИ ЛЕКСИКИ ЭТИКИ.....	42
Наврузова Н.Х. ФОНЕТИК ЎЗГАРИШЛИ СЎЗЛАРДА КОННОТАТИВ МАЪНОНИНГ ИФОДАЛАНИШИ	45
Khalibekova O.K. ANALYSIS OF ENGLISH PHRASEOLOGICAL UNITS WITH FLORISTIC COMPONENTS.	49
Akramov I. THE CHARACTERISTICS OF THE APHORISTIC FUNCTION	52
Сайдова Н. ФРАЗЕОЛОГИК БИРЛИКЛАРНИНГ ЛЕКСИК, СЕМАНТИК-ГРАММАТИК ВА УСЛУБИЙ ЎЗИГА ХОСЛИГИ	54
Имамкулова С. ИНТЕНСИВЛИК КАТЕГОРИЯСИНИНГ КУЧЛИ, ЎРТА ВА КУЧСИЗ ДАРАЖАЛАРИНИ ИФОДАЛОВЧИ ТИЛ БИРЛИКЛАРИ..	58
Z.X.Saidova._THE IMPORTANCE OF MOODLE SYSTEM IN THE EDUCATIONAL SYSTEM	63
Yadgarova Z.T. KONNATATIV MA'NOLARNING TOVUSH O'ZGARISHLARI VA TOVUSH TAKRORI BILAN HOSIL BO'LISH USULLARI	65
Niyazova Sh. USING SONGS IN TEACHING THE ENGLISH LANGUAGE	69

Yadgarova Z.T., Hamroyeva Sh.Sh. INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA OTLARGA QO'SHILADIGAN KO'PLIK QO'SHIMCHASINING QO'LLANILISHI	71
Туйлиева Л.А. Специфика перевода фразеологических единиц с русского языка на узбекский	74
Салихова З.А. СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ РУССКОГО И АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКОВ	78
Мукимова Г.А. ОСОБЕННОСТИ ИЗУЧЕНИЯ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА	81
Khayrullayeva N.N. THE USAGE OF ENGLISH METAPHORS IN ECONOMIC DISCOURSE	85
Z.M.Majidova. LISTENING AS AN IMPORTANT SKILL IN LANGUAGE ACQUISITION.....	87
Хикматова Д.П. ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ТЕХНОЛОГИИ И ИХ ПРИМЕНЕНИЕ НА УРОКАХ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА	90
N.D.Djumaeva. THE DEVELOPMENT OF FOLKLORE IN THE UNITED KINGDOM	92
Safarova Sh. DESIGNING ESSAY TESTS.....	96
Кулиева М. THE ROLE OF GAMES IN LEARNING ENGLISH	98
Umurova K.,Zoyirova F. ANALYSIS OF EDMUND SPENSER'S SONNETS	100
Sh.Iskandarova. LAILA LALAMI AND HER CONTRIBUTION TO AMERICAN LITERATURE	102
Axmedova S.H., Razoqova K. INGLIZ VA O'ZBEK XALQ DOSTONLARI XUSUSIDA	103
P.А.Каримов. ТАРЖИМАДА ТРАНСФОРМАЦИЯГА УЧРАГАН МОРФЕМАЛАРНИНГ ПАРАЛЛЕЛ КОРПУСДА БЕРИЛИШИ МАСАЛАСИ	106
Solieva M.A. TO THE QUESTION OF IMPROVING TEACHING LISTENING SKILLS.....	109
P.А.Каримов. ЎЗБЕК-ИНГЛИЗ ПАРАЛЛЕЛ КОРПУСИДА ХАЛҚ МАҚОЛЛАРИНИНГ ИФОДАЛАНИШИ	111
Zaripova S., O`ktamova M. "HOBBIT" ASARIDA QO'LLANILGAN DA USLUBIY VOSITALAR VA ULARNING TALQINI	115
Muxammadieva N. THE ESSENTIAL MEANING OF EMOTIONS AND THEIR ROLE IN HUMAN LIFE	119
Yuldasheva F. E. INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA XUSHMUOMALALIK	122
O.I. Jumayeva. EXPRESSION OF THE LINGUA-CULTURAL CONCEPT "HAPPINESS" IN PROVERBS AND PHRASEOLOGICAL UNITS	125
Namozova K.B. KOMMUNIKATIVLIK KO'NIKMALARINI TAKOMILLASHTIRISHNING CHET TILINI O'QITISHDAGI AHAMIYATI	127

A.M. Naimova, Xalikova U. JEYN OSTINNING “PRIDE AND PREJUDICE” ASARIDA OILAVIY MASALALARDAGI CHIGALLIKLAR	130
Usmonova Z.H. INGLIZ VA O’ZBEK TILLARIDA SO’Z BIRIKMALARINING O’ZIGA XOS XUSUSIYATLARI.....	132
Абдураҳмонова С., Ниязова М.Х. ПЕРИФРАЗА ҲАҚИДА МУЛОҲАЗАЛАР.....	134
Z.X.Saidova. INGLIZ, RUS VA O’ZBEK TILLARIDA INSON RUHIY HOLATINI IFODALOVCHI FRAZEOLOGIK BIRLIKLARNING LISONIY XUSUSIYATLARI	142
Рузиева Н.З. ИНГЛИЗ ВА ЎЗБЕК ТИЛЛАРИДА ЭВФЕМИЗМЛАРНИНГ ЛИНГВИСТИК ХУСУСИЯТЛАРИ.....	144
Zaripova A.S. LINGUISTIC FEATURES OF TOPOONYMS.....	148
Yuldasheva F.E., G’ulomov S. XUSHMUOMALALIK MA’NOSINING INGLIZ VA O’ZBEK TILLARIDA IFODALANISHI.....	150
Kamolov I.N. BIOGRAFIK METOD VA YONDASHUV	152
Bozorova V. THE WAYS OF COMMUNICATING RESPONSIBILITY IN THE	155
O.S.Aliev. SIMULTANEOUS TRANSLATION AS AN OBJECT OF SCIENTIFIC STUDY	158
Мамедова М.А. ОМОНИМЫ В ЛЕКСИКОЛОГИИ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА	160
Мамедова М.А. АНАЛИЗ СИСТЕМ ЗАДАНИЙ И УПРАЖНЕНИЙ УЧЕБНИКОВ ПО ОБУЧЕНИЮ ОМОНИМАМ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА	164
Мамедова М.А. КЛАССИФИКАЦИИ ФУНКЦИЙ КОМПЬЮТЕРНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ПРИ ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ	168
M.I.Gadoyeva. Obloqulov Sherali. INGLIZ VA O’ZBEK TILLARIDA NOANIQLIK MA’NOSINING OT SO’Z TURKUMI ORQALI IFODALANISHI	171
Sayitova K.H. PROBLEMS IN TEACHING TECHNICAL TRANSLATION AND THEIR SOLUTIONS.....	174
Sayitova K.H., Abdulloyeva F. DEVELOPING WRITING SKILLS IN THE ENGLISH LANGUAGE.....	176
Tillayeva SH.M. PRESENTATION SKILLS AND ITS ROLE IN TEACHING ENGLISH	177
Qurbanova Sh.H. DIGITAL TECHNOLOGY IN TEACHING ENGLISH....	179
Muqaddas Allambergenova.TOTEMIC BELIEFS (OF ORKHON -YENISEI) IN ANCIENT MONUMENTS.....	181